

Exkurze „Za skrytými poklady hornického Karvinska“

VĚRA KOUTECKÁ

datum: 15. 6. 2013 • vedoucí: Věra Koutecká

Čtvrtá exkurze Moravskoslezské pobočky směřovala do **části Ostravsko-karvinského revíru v okolí Karviné**. Toto území, které je značně ovlivněné těžební činností při dobývání černého uhlí, skrývá nespočetná botanická překvapení. Předpokládaným hlavním zaměřením exkurze byla vodní a mokřadní makrofyta v antropogenně přeměněné krajině. Termín však byl vzhledem k průběhu počasí v daném roce příliš časný (chladno až do konce dubna), takže populace vodních rostlin byly ještě málo vyvinuté. I tak se nám podařilo uvidět některé zajímavé druhy.

Prvním zastavením exkurze bylo **Darkovské moře**, rozsáhlá vodní plocha vzniklá v poklesu v části Karviné-Darkova (obr. 1). Vyvíjí se přes 30 let a jde o příklad relativně dobře provedené rekultivace – pozvolné svahování navážek do vodní plochy. Ze zajímavějších druhů byl rozvinutější pouze **rdest uzlinatý** (*Potamogeton nodosus*). Tento druh byl pro severní Moravu objevený roku 2004 v protrženém meandru Odry pod Bohumínem a v následujícím roce zjištěný i v poklesových tůních v povodí Loucké Mlýnky včetně Darkovského moře, blíže Koutecká (2006). Další druhy, například řečanku menší (*Najas minor*), ř. přímořskou (*N. marina*), lakušník okrouhlý (*Batrachium circinatum*), růžkatec bradavčitý (*Ceratophyllum submersum*), šmel okoličnatý (*Butomus umbellatus*) a jiné, jsme neviděli nebo jen v počátečních fázích vývoje vegetace.

Poté jsme se přesunuli k **rozlivu Loucké Mlýnky**, který hostí mj. bohatou populaci bublinatky jižní (*Utricularia australis*). Zde jsme našli běžnější druhy, například růžkatec ostnitý (*Ceratophyllum demersum*), stolítek klasnatý (*Myriophyllum spicatum*) nebo rdest kadeřavý (*Potamogeton crispus*), ale také řečanku menší (*Najas minor*) a šejdračku bahenní (*Zannichellia palustris*). V mělkých částech se šíří ostřice nedošáchor (*Carex pseudocyperus*) a na hlušinových návozech podél Mlýnky pak merlík hroznový (*Dysphania botrys*) nebo hledíček pobřežní (*Microrrhinum litorale*). Mlýnka funguje jako migrační cesta pro vodní makrofyta z prostoru bývalé Státní přírodní rezervace Loucké rybníky, v níž rostla řada vzácných druhů, např. žabník trávolistý (*Alisma gramineum*), drobnýšek nejmenší (*Centunculus minimus*), rozpuk jízlivý (*Cicuta virosa*), úpor šestimužný (*Elatine hexandra*), vrbina kytkokvětá (*Lysimachia thyrsoiflora*), nepukalka vzplývající (*Salvinia natans*), zevar nejmenší (*Sparganium natans*) a v první polovině minulého století i aldrovandka měchýřkatá (*Aldrovanda vesiculosa*). Rezervace byla vyhlášena v roce 1970, kdy se v území již projevovaly vlivy poddolování. V roce 1980 bylo na jejím území povoleno vybudovat soustavu odkalovacích nádrží a zrušena byla v roce 1987.

Jen přes cestu od rozlivu Loucké Mlýnky se nacházejí **návozy u dolu ČSM**, které jsou příkladem plošného zavážení hornické krajiny; situovány jsou vedle zaniklých Louckých rybníků. Typické jsou strohé figury s rovným temenem. V navštíveném místě byly hlušiny překryty navážkami zemin (souvkové hlíny apod.), na nich pak vyvinuta společenstva s převahou segetálních a ruderalních druhů. Ze zajímavějších jsme zde spatřili zemědým Vaillantův (*Fumaria vaillantii*), kakost dlanitosečný (*Geranium dissectum*)

Obr. 1: Pohled na Darkovské (Karvinské) moře [foto V. Koutecká]. – Obr. 2: Hvozdík kartouzek (*Dianthus carthusianorum*) [foto V. Koutecká].

a silenku noční (*Silene noctiflora*). Na svazích jsou místy vysazené i neautochtonní keře, například hlošina úzkolistá (*Elaeagnus angustifolia*). Rekultivace je plánovaná na les.

Od bývalých Louckých rybníků jsme se přesunuli auty k **rozlivu na Kozinci u Doub-ravy**, což je nově se vyvíjející vodní plocha na místě bývalé zástavby v rozsáhlém poklesu v prostoru s aktivní těžbou. Nyní probíhá rekultivace (navážky) směřující k rozčle-nění velké vodní plochy na zálivy, různě velké a hluboké segmenty. Význačnější vodní makrofyta nebyla v době naší návštěvy vyvinuta. V létě tu však například bohatě kvete bublinatka jižní (*Utricularia australis*). Mezi rozlivem a tokem Olše je zanikající lužní les, který byl dříve součástí nejrozsáhlejšího biocentra v okrese Karviná.

Z Kozince jsme zamířili jen pár kilometrů jižněji k odkališti Dolu Darkov – Pilňok. Na **poklesové menší vodní ploše poblíž odkaliště** jsme zaznamenali například rdest vzplývavý (*Potamogeton natans*) a bahničku bradavkatou (*Eleocharis mamillata*), poblíž na zarůstajících návozech mrvku myší ocásek (*Vulpia myuros*) a překvapivě i teplomilný hvozdík kartouzek (*Dianthus carthusianorum*, obr. 2). Na Karvinsku je na návozech poměrně běžný jiný příbuzný – hvozdík svazčitý (*Dianthus armeria*).

Poslední naší zastávkou bylo asi čtyřicet let nevyužívané vysychající **odkaliště Castaldonovka u Prostřední Suché**, v němž byly ukládány i elektrárenské popílký. Sukcese směřuje přes volně zarostlé plochy s pionýrskou vegetací přes rákosiny k lesním porostům (vrbo-topolový luh). Lokalita je unikátní výskytem početné populace kruštíku bahenního (*Epipactis palustris*; okolo 15 000 rostlin), v době konání exkurze dosud nekvetoucí, většinou ještě i bez pupat. Ze vstavačovitých se zde vyskytuje také prstnatec Fuchsův (*Dactylorhiza fuchsii*), p. májový (*D. majalis*) a bradáček vejčitý (*Listera ovata*). Raritní je menší populace židovínku německého (*Myricaria germanica*) – před několika roky spálená sběrači kabelů, v současnosti již částečně zregenerovaná. Závěrem jsme našli i kvetoucí hruštičku menší (*Pyrola minor*).

Použité zdroje

Koutecká V. (2006): Vodní a mokřadní makrofyta poklesové tůně Darkovské (Karvinské) moře. – In: Kočárek P., Plášek V. & Malachová K. [eds]: Environmental changes and biological assessment III, Scripta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Ostraviensis 163: 88–91.

Příloha č. 1 – Seznam nalezených taxonů

(sestavili J. Tkáčiková a D. Hlisnikovský)

Nálezy označené hvězdičkou (*) jsou dokladovány v herbářích FMM a VM.

Seznam lokalit:

- 1 – Karviná: Darkovské moře, z části zavezený pokles, cca 230 m n. m. (49°50'00"N, 18°32'36"E)
- 2 – Karviná: pokles u Mlýnky, strouha vedoucí z bývalé SPR Loucké rybníky, cca 230 m n. m. (49°49'43"N, 18°33'41"E)
- 3 – Karviná: návozy u dolu ČSM, rekultivovaná halda, cca 230 m n. m. (49°49'49"N, 18°33'48"E)
- 4 – Doubrava: litorál novodobého rozlivu Kozinec u Doubravy, cca 218 m n. m. (49°51'56"N, 18°29'23"E)
- 5 – Karviná: hlušinné okraje silnice a zatopený pokles u odkaliště Pilňok, 250 m n. m. (49°49'40"N, 18°30'04"E)
- 6 – Havířov: zarůstající vyschlé odkaliště Castaldonovka mezi bývalými doly Dukla a František, 280 m n. m. (49°48'23"N, 18°27'51"E)
- 7 – Havířov: kolejisté železniční vlečky při bývalém dolu František, 280 m n. m. (49°48'16"N, 18°27'47"E)

mechorosty

**Campylopus introflexus*: 6;

*Riccia fluitans: 5.

cévnaté rostliny

Arenaria serpyllifolia agg.: 7;

Batrachium circinatum (C3): 1; *Bromus hordeaceus* agg.: 7; *Bromus sterilis*: 7; *Bromus tectorum*: 7; *Butomus umbellatus* (C4a): 1;

Carex brizoides: 2; *Carex hirta*: 2; *Carex pseudocyperus*: 2; *Cerastium glutinosum*: 7;

**Dianthus carthusianorum*: 5; *Dysphania botrys (C3): 2;

Eleocharis palustris agg.: 1, 5; *Epilobium dodonaei*: 2, 6; *Epipactis palustris* (C2): 6; *Erigeron acris*: 6; *Erysimum durum*: 7; *Euphorbia platyphyllos*: 3;

**Fumaria vaillantii*: 3;

Geranium dissectum: 3; *Geranium robertianum*: 7; *Glyceria fluitans*: 5; *Glyceria maxima*: 5;

Lemna minor: 5; *Lemna trisulca (C3): 4;

Medicago lupulina: 6; **Microrrhinum litorale*: 2; *Microrrhinum minus*: 2, 7; *Myosotis arvensis*: 7; *Myricaria germanica* (C1): 6; *Myriophyllum spicatum*: 2, 4;

*Najas minor (C1): 2;

Odontites vernus subsp. *serotinus*: 6; *Oenothera biennis*: 6;

Persicaria amphibia: 1, 2, 4; *Phragmites australis*: 5; *Pilosella aurantiaca*: 7; *Pilosella officinarum*: 6; *Populus alba*: 6; *Potamogeton crispus*: 4; **Potamogeton natans*: 5; **Potamogeton nodosus* (C3): 1, 2; *Potamogeton pusillus* agg.: 2, 4; *Pyrola minor* (C3): 6;

Ranunculus sceleratus: 5; *Rorippa amphibia*: 5;

Salix purpurea: 6; *Scutellaria galericulata*: 2; *Sedum hispanicum*: 7; **Silene noctiflora* (C4a): 3; *Stuckenia pectinata*: 2;

*Vulpia myuros (C3): 5, 7;

Zannichellia palustris: 2.